

Наукові перспективи
Видавнича група

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СУЧАСНІЙ
НАУЦІ

№8(38)
2025

*Серія: історія та
археологія,
державне
управління,
економіка,
педагогіка,
техніка,
право*

УДК 94(477):32

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8\(38\)-670-680](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8(38)-670-680)

Артиух В'ячеслав Олексійович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів, тел.: 068-530-33-68, <https://orcid.org/0000-0003-4119-1571>

РУСЬ МОБІЛІЗОВАНА: РЕЦЕПЦІЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ В ІСТОРІОСОФІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ (20–40 рр. ХХ ст.)

Анотація. У статті аналізується ідеологічне використання образу середньовічної Русі провідними націоналістичними інтелектуалами – Дмитром Донцовим, Юліаном Вассияном, Олегом Ольжичем та Євгеном Маланюком. Вказується, що для них середньовічне минуле не було об'єктом академічного вивчення, а виконувало функцію політичного ресурсу для консолідації нації, формування національної ідентичності й легітимації національних проєктів. Середньовіччя репрезентується як «золотий вік» української історії – епоха гармонійної державності, ієрархії та моральної цілісності, що слугує джерелом архетипів державної доблесті, кастової структури суспільства та духовності.

Ідеї «нового середньовіччя», популярні в європейській філософській думці 1920–1930-х років, інтегруються в український контекст, де середньовічні моделі влади, ідеали лицарства і духовних цінностей переосмислюються для підтримки національної мобілізації та боротьби за державність. Особливу увагу приділено дискусії навколо варязького чинника в державотворенні Русі: від норманської гіпотези Вассияна до автохтонної концепції Грушевського, що ілюструє прагматизм і ідеологічну селекцію джерел минулого.

У цілому, образ Середньовіччя стає тим історичним полем, де конструюються міфи і архетипи для сучасних ідеологічних цілей. Він виступає не як історична реальність, а як символічний ресурс для формування національної свідомості, мотивації до боротьби і легітимації ідеї спадкоємності української нації від Київської Русі до сьогодення. Стаття підкреслює, що рецепція Середньовіччя у націоналізмі – це динамічний політико-ідеологічний процес, спрямований на створення необхідних для нації історичних смислів.

Ключові слова: український націоналізм, середньовічна Русь, історична пам'ять, національна ідентичність, «нове середньовіччя».

Artiukh Viacheslav Oleksiyovych Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of History, Law, and Teaching Methods at Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Gluhiv, tel.: 068-530-33-68, <https://orcid.org/0000-0003-4119-1571>

RUS' MOBILIZED: THE RECEPTION OF THE MIDDLE AGES IN THE HISTORIOGRAPHY OF UKRAINIAN NATIONALISM (1920–1940)

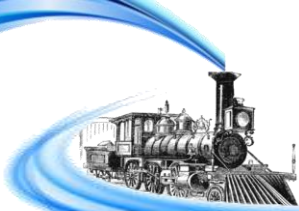
Abstract. The article analyses the ideological use of the image of medieval Rus by leading nationalist intellectuals – Dmytro Dontsov, Julian Vassian, Oleg Olzhych, and Yevhen Malaniuk. It is pointed out that for them, the medieval past was not an object of academic study, but served as a political resource for consolidating the nation, forming national identity, and legitimising national projects. The Middle Ages are represented as the ‘golden age’ of Ukrainian history — an era of harmonious statehood, hierarchy, and moral integrity, serving as a source of archetypes of state valour, caste structure of society, and spirituality.

The ideas of the ‘new Middle Ages,’ popular in European philosophical thought in the 1920s and 1930s, are integrated into the Ukrainian context, where medieval models of power, ideals of chivalry, and spiritual values are reinterpreted to support national mobilisation and the struggle for statehood. Particular attention is paid to the discussion surrounding the Varangian factor in the state formation of Rus: from Vassian's Norman hypothesis to Hrushevsky's autochthonous concept, illustrating pragmatism and ideological selection of sources from the past.

In general, the image of the Middle Ages becomes a historical field where myths and archetypes are constructed for contemporary ideological purposes. It acts not as a historical reality, but as a symbolic resource for the formation of national consciousness, motivation to fight, and legitimisation of the idea of the continuity of the Ukrainian nation from Kievan Rus to the present day. The article emphasises that the reception of the Middle Ages in nationalism is a dynamic political and ideological process aimed at creating the historical meanings necessary for the nation.

Keywords: Ukrainian nationalism, medieval Rus, historical memory, national identity, ‘new Middle Ages’.

Постановка проблеми. Апеляція до українського Середньовіччя з політичною метою розпочинається в українській історіософії ще в XIX ст. Та й у XX столітті великі політичні ідеології, включаючи націоналістичну, із задоволенням цим ресурсом минулого користувалися. Але в їхній історичній політиці головним завданням постає не обґрунтування цінності минулого, а вирішення нагальних проблем сучасності. І тут історичні образи відіграють своєрідну роль милиць, які підпирають історичне буття нації, виконуючи, принаймні, три функції: а) посилюють формування української національної ідентичності; б) в критичні періоди української історії сприяють консолідації нації (наприклад, в умовах війни) і мобілізації її членів на боротьбу з ворогом; в) у Середньовіччі шукається підтвердження легітимності проекту українського націєтворення та виправдовується наш сьогоднішній колективний інтерес. Отже,

образи Середньовіччя при практичному використанні лише використовуються для витлумачення і розуміння сучасності чи обслуговування конкретних політичних завдань.

Справді, доба середньовічної Русі – це важливий історичний ресурс для формування української колективної ідентичності. Звідтіля береться матеріал творення українського національного буття – ідей походження й першості, давнини наших українських традицій, його величного минулого, образів історичних героїв тощо. Русь – це колиска української нації. Для великої частини українців саме таке минуле виступає тим скріплюючим началом, що дозволяє міцно стояти на ногах у буремному ХХ столітті. Але, щоб «правильний» образ Середньовіччя «запрацював» на сучасність в межах української колективної пам'яті спочатку ще треба його створити, чим і зайнялися багато ідеологів націоналістичного спрямування, ну, й потім зберігати в колективних шарах історичної пам'яті. І тут все рухається в межах сформованої ще М. Грушевським парадигми: історія Русі – це перший етап історії України й Україна – єдина спадкоємниця цієї історії. Націй основі й формується придатна для використання історичною пам'яттю уявлена історія середньовічної Русі. Як би там не було, але теперішнє завжди вибудовується на фундаменті минулих віків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти формування образів середньовічної Русі вже аналізувалися в межах літературознавчої науки в дисертаційному дослідженні Олега Багана [1] та в статті Олени Якимович [15]. Стаття Ігоря Загребельного [7] присвячена сприйняттю Середньовіччя в текстах Дмитра Донцова.

Мета статті. У своїй розвідці ми спробуємо описати цілісну картину сприйняття та спроб використання образів середньовічної України-Русі на основі їх аналізу в історіософських поглядах представників ідеології українського націоналізму міжвоєнної доби – Дмитра Донцова (1883–1973), Юліана Вассіяна (1894–1953), Олега Ольжича (Кандиби) (1907–1944) та Євгена Маланюка (1897–1968).

Виклад основного матеріалу. Тут потрібно мати на увазі, що спочатку гуманісти доби Ренесансу сформували негативний образ Середньовіччя як «темних віків» між величною Античністю й власне Ренесансом, як періоду культурного занепаду й підкорення людини церковним догмам, як епохи мракобісся, жорстокості й фанатизму. Саме цей образ потрібно було спростувати і переінтерпретувати, що й було започатковане добою Романтизму. Реабілітація Середньовіччя розпочалася в промові одного з лідерів Єнської школи романтизму Новаліса (Фридриха фон Гарденберга) «Християнство або Європа» (1799). Для Новаліса Середньовіччя – це епоха єдиної християнської культури, «золотий вік» єдності, цілісності й спільності під керівництвом християнської церкви. Наступні епохи Реформації, гуманізму й Просвітництва поклали край цій

ситуації щастя й породили масу проблем Нового часу. Але ця епоха не може зникнути назавжди і Новаліс передчуває повернення «правильних» середньовічних часів: «Маймо терпіння, він буде, він мусить настати, святий час вічного миру, коли новий Єрусалим буде столицею світу» [13, с. 324]. Хоч там як, а бажане майбутнє обов'язково повинно вибудовуватися за середньовічними лекалами. На цій основі вже після Першої світової війни у веймарській Німеччині, виникає концепт «нового середньовіччя». Тоді була наново перевидана промова Новаліса і, як стверджує німецький історик О. Г. Ексле, вона стала «культовим твором» для 1920-х років [17, с. 188]. В утвердженні концепту «нового середньовіччя» визначну роль відіграла книга учня філософа Макса Шелера Пауля Ландсберга (1901–1944) «Світ Середньовіччя і ми. Історико-філософський пошук смислу покоління» (1922). Книга перевидавалася ще двічі – у 1923 і 1925 роках. В ній Середньовіччя описується як якась забута сутність Європи. І анархічній післявоєнній епосі, в якій «розпався зв'язок часів», епосі, що загрузла в революціях протиставляється «вічність» середньовічних зразків сприйняття і витлумачення з їх порядком любові, загальної ієрархії універсальної і благої єдності, що на вершині увінчується богом². Справді, Середньовіччя може поставати ще і в образах великого християнського духовного досвіду, без якого європейська цивілізація існувати в подальшому не може, середньовічне мистецтво може слугувати для подальших історичних епох недосяжним духовно-естетичним ідеалом та, врешті, можна й просто захоплюватися Середньовіччям як «Темними віками». Далі ідея «нового середньовіччя» зацікавила німецьких ідеологів «консервативної революції» А. Мьолера ван ден Брука, О. Шпенглера, Е. Юнгера, О. Шпанна.

Для нас важливо, що в історіософії саме українського націоналізму, починаючи з 20-х рр., увага до середньовічної Русі зумовлена не в останню чергу німецьким концептом «нового середньовіччя». Як зазначав у середині 30-х рр. поет Євген Маланюк: «“Нове Середньовіччя” – слова ті падали з уст багатьох...» [11, с. 312]. А неприйняття реалій епохи, в якій Україна в ході своїх національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. зазнала поразки також змушує його ототожнювати себе з «правильною» середньовічною епохою. Так, у 1927 р., в одному з листів до Юрія Липи Є. Маланюк пише: «Ми ж – люди Середньовіччя – з Вами, пане Юрію. А ця епоха – епоха жидобуржуазії і духовної поразки» [9, с. 103].

При цьому саме середньовічне минуле цікавило їх не з точки зору наукового підходу, коли на перше місце виходить його пізнавальна функція за принципом досліджувати минуле: «як воно було насправді», а, як вже зазначалося, їх цікавили переінакшені його образи, поставлені на службу сучасності. Бо, врешті, від знання історії залежить буття української нації, вважали вони.

² До речі, під впливом цієї назви книги Ландсберга відомий російський філософ Микола Бердяєв написав своє «Нове середньовіччя» (Берлін, 1924).

Провідний ідеолог ОУН Юліан Вассиян писав: «Ми ж маємо перед собою власну майбутність і тому минуле досліджуємо не з уваги на нього самого, але головно з уваги на спосіб вияву своєї волі в будові дальших ланок історії» [5, с. 102]. Ним було поставлене завдання зробити історію вихователькою широких народних мас в національному дусі: «Для нації, що мусить вести боротьбу аж до перемоги – не може бути пізнання власної минувшини самоціллю, заспокоєнням чисто теоретичного зацікавлення, але першим із необхідних творчих засобів, бо справа йде про продовжування життя, а не про погляд на завершену історію» [2, с. 33].

Та й в документах ОУН таке використання історії знаходить своє втілення в кличі: «Відшукати себе самого в славному минулому для великого майбутнього!» [15, с. 257].

Для Юліана Вассияна Русь – це «староукраїнська держава», яка була створена варягами. Саме «варяги принесли з собою на українську землю Духа північної раси і посіяли на ній його здорові зерна» [5, с. 93].

Для чого, приміром, приймається норманська гіпотеза походження Русі? А тому, що, на думку все того ж Вассияна, як представника елітарної концепції нації, Україні «потрібне велике минуле з героїчними славами воїнів і полководців, щоб мати певне моральне опертя – рацію продовження традиції, ступання слідами предків. У такому душевному наставленні доби нема місця для антинорманських теорій, навіть коли б вони мали очевидну перевагу історично-державному зав'язку «варязький ініціал» [3, с. 35]. Саме етос варязства через творчий неспокій привносить у аморфну слов'янську субстанцію виразний вольовий порив.

Тут вже прямо не сприймаються погляди «батька історії» Михайла Грушевського на цю проблему. Цей визначний український історик виходив з ідеї про автохтонне походження держави Україна-Русь, коли в Середньому Подніпров'ї шляхом довгої еволюції від землеробських культур скіфських часів і до слов'янського племінного об'єднання полян, зсередини суспільних потреб, органічно вилушується державна організація. Саме землі навколо Києва і племінне об'єднання полян уявлялися йому основою політично-державної організації України-Русі. Тому ідея імпорту держави ззовні чужорідними елітами (варягами) в полянське «тіло» наприкінці IX ст. була для нього неприйнятною. Та на протиположність саме таким поглядам Грушевського й інших антинорманістів Вассиян писав, що «варяги принесли з собою на українську засалю Духа північної раси і посіяли на ній його здорові зерна. Та не довелося їм закріпити за собою переваги. Душевний устрій тої здобувчої й активної раси розслабила і розм'ягчила степова анархічна розчуленість. Суворі лицарі снігової півночі розтаяли в теплі південної сонячної Аркадії, розніжилися в хвилях сенситивної живності» [5, с. 93]. Саме через обов'язкову ідею необхідності

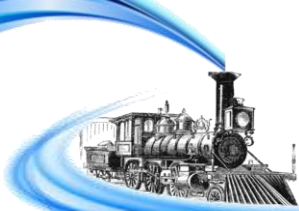
політичної еліти в процесі українського державотворення праві українські інтелектуали прийняли норманську гіпотезу походження держави Русь.

Але «варязького первня нашої історії», як уже говорилося, надовго не вистачило. На заваді стає специфіка українського національного характеру, яка, на думку Вассияна, також прилучився до історичної поразки. Акт державної творчості, дія національного духу є завжди виходом за межі стану вкоріненості в землю. А на родючих українських чорноземах, навпаки, виробився «тип хлібороба, глибоко зв'язаного зі своєю землею, миролюбного й обмеженого до своїх вузько-особистих, родинних і побутових вітально існуювальних справ» [4, с. 52–53]. Звідсіля, характерними ознаками психіки українця стали надмір емоцій, анархічність, недовірливість, заздрість. Представникам цієї хліборобської цивілізації, на думку історіософа, бракує рішучої відваги та активної експансивності. Коротше, як вдало він висловився в іншому місці: «гіпноза землі на людську душу досягнула в нас нечуваної сили...» і тому Україна «утопилася» в «запашному міті хліба» [4, с. 66]. «Земля» – це історичне горе для України, бо таке існування може призвести лише до «стихійного животіння», а не до творчого пориву. Вегетативне існування – це завжди вічна пасивна можливість, а для того ж, щоб вона оформилась у національну державу, потрібні воля й державна творчість на її основі.

Занепад Русі, як своєрідного «золотого віку», як «зразкової» української історії підштовхує Вассияна й до осмислення інших глибинних причин цієї ситуації. Він, приміром, доходить до таких висновків: 1) Давня Русь-Україна так і не засвоїла активного, організуючого духу Західної Церкви, а загрузла у «контемпліції, аскетизмові, втечі від життя», які панують у православ'ї [5, с. 87]; 2) негативним був вплив візантійських суспільно-політичних і культурних віянь, яким притаманні невпорядкованість, інертність, «яловість», настрій відступу і поражнества, формалізм [5, с. 88–89]; 3) Давній Україні бракувало і великої геополітичної ідеї, приміром, завоювати Візантії, яка була ще присутньою у героїчній варязько-вікінгівській свідомості доби князів Олега і Володимира (IX–XI ст.), але занепадала надалі [5, с. 96].

Для чого українцям знати таку історію або як висловився Вассиян: для чого зараз запускатися «у пралісну гущу світанку нашої історії»? Відповідь: «щоб зрозуміти духову структуру власної землі і нею пояснити причинову основу української історії» [5, с. 102]. Знову ж, головне тут – побудувати такий причинний ряд української історії, першою ланкою якого була б доба Русі і який би був придатний для прагматичного використання в сучасності.

А ось у творця ідеології «чинного» націоналізму Дмитра Донцова доба Русі – цей також перший, «зразковий», відтинок української історії, що характеризується пануванням кастових відносин або, як писав він, «вся наша історія аж до половини XIX віку свідчить, що ідея гієрархічності, кастового

укладу суспільності була незрушним правилом нашого національного життя» [7, с. 77]. Причому підхід Донцова до конструювання «зразкової» епохи характеризується *свідомим* культивуванням архетипових структур. Він пише, що за дороговказ він «вибрав» «традиції нашого “темного середньовіччя”» [6, с. 27].

Виходячи із волюнтаристських засад своєї ідеології, Донцов намагається вольовим чином організувати все буття «українського світу», включаючи його минуле, і поставити на службу ідеології «чинного націоналізму». Спроба підкорення минулого якраз і полягає в поширенні жорсткої схеми кастовості на всю історію України.

У «Дусі нашої давнини» (1944) Донцов подає набір зразків (архетипів) для оволодіння такою неприхильною для української нації тогочасною дійсністю. Найважливішим серед них є все той же архетип кастовості, який Донцов втілює в певних подіях чи історичних діячах. Кастовість – це сконструйований ним архетип, який для української історії постає «наскрізною, інваріантною структурою», а тому він може бути вживленим і у минуле.

Саме в архетипі кастовості втілена національна сутність, тому він перестає бути прив'язаним до якоїсь певної часової точки і його дія поширюється на всі періоди української історії, визначаючи їх. У самого Донцова така позачасова національна сутність мала назву «дух нашої давнини», про необхідність воскресіння якої він постійно наголошував. Результатом процесу переосмислення українського минулого через «вживлення» в його «тіло» архетипу кастовості стає таке минуле, яке вже може бути засобом реалізації ідеологічних настанов «чинного» націоналізму в сьогоденні.

Правда, витоки ієрархізованого суспільства в Україні Донцов, із посиленнями на археолога В. Щербаківського, відносить ще до III тис. до н. е., пов'язуючи їх із приходом кочівників-номадів на наші землі. Але своїх викінчених форм правління аристократії набуває вже в часи середньовічної Русі. Архетип кастовості на цьому проміжку часу виступає у чистому вигляді й утілюється він у таких діячах української історії, як князі Олег, Володимир, Ярослав Мудрий, магнат К. Острозький. Таким чином історичні особи перетворюються у зразкових героїв, носіїв лише аристократичних чеснот. А стану правлячої верстви, в цілому, за Донцовим, притаманні такі чесноти, як «героїзм, непотурання злу, віра в своє високе післанництво, відданість справі, поняття честі, фанатизм на службі ідеї, відвага стояти і впасти при своїм ідеалі» [7, с. 17].

Саме українська аристократія є носієм традиційно-національного духу і тому її занепад призводить до занепаду (стану бездержавності) всієї української нації. Отже, цей історичний перший відтинок – доба Русі – в чомусь аналогічний міфічному Першочасу – зразковій епосі для наступних періодів. Це своєрідний «золотий вік» української історії, якщо далі проводити аналогію з добою архаїки.

Та крім українського Середньовіччя – Давньої Русі, – праві інтелектуали, у повній згоді з німецькими ідеологами «консервативної революції» (А. Молер), розуміють під Середньовіччям ще і його західноєвропейський варіант. У цьому випадку зразками для наслідування повинні стати такі цінності середньовічної доби, як примат віри над розумом, ідеалізму над матеріалізмом, ідея Церкви Воюючої, ієрархічність суспільного устрою (середньовічний становий поділ на тих, «хто молиться», «хто воює» та «хто працює»). Донцов, приміром, конструює досить гармонійну картину середньовічного суспільного устрою: «Давній устрій Європи спирався на «трьох китах», які... називалися Dieu, roi, chevalier (Бог, король, лицар). Зміст цих понять такий: ідея Бога... усталювала культ певного морального закону... і для маси і для правлячої верстви, культ обов'язку й відповідальності за долю країни. Поняття держави, що втілювалося в особі володаря – створювало примат загального добра над цілою масою партикулярних інтересів різних груп, клас і одиниць. Нарешті існування окремої... підготовленої касті, в якій високо стояв культ Бога (моралі) і володаря (держави), надавало запоруку, що державні інтереси будуть в певних руках, та що низькі мотиви приватних інтересів або користи не гратимуть ролі в верхівки, якої почесним завданням є правити державою» [7, с. 299–300]. Таке поєднання Русі з західноєвропейським варіантом Середньовіччя також обґрунтовує аргумент європейського шляху України в сучасності.

Далі у Донцова після «зразкового» періоду Русі йде період кількостолітнього занепаду України, після якого настає час відродження («воскресіння»). І пов'язує він його початки з точкою катастрофи – Другою світовою війною. Саме ця війна, на його думку, відродить тип людини аристократичного світовідчуття й тоді буде відновлена самостійність української нації. Для нас тут головне, що нова еліта «воскресить» саме «правильну» давнину. А далі знову йде посилення на відновлення давньоруського «зразка»: «хто хоче воскресити давнину, той мусить воскресити її чесноти і створити касту подібну її касті, як створили козаки касту подібну стародружинницькій касті старого Києва» [7, с. 322].

А поет і публіцист націоналістичного спрямування Євген Маланюк також спробував перекинути місточок між образами середньовічної Русі та західноєвропейського Середньовіччя, коли історичний досвід Русі назвав українською «готикою». Саме концепт «готики» уявляється Маланюку не лише символом середньовічної Європи, а ще й загальним втіленням ідей державності, ієрархії та дисципліни.

Для нього значення варязького чинника в історії українського народу полягає в тому, що ця північна еліта біля витоків його історії дала «йому своєрідну мілітарно-державницьку «ін'єкцію», яка «прищепила йому почуття «меча» і «держави», коротше» виконала «ролю Риму в нашій історії» [12, с. 26].

«І тим велетенським надбанням культури Київської Держави Середньовіччя, тим величезним скарбом, що променював на неозорих обширах Сходу

Європи, ще довгі роки урухомлюється історія, ще довгі віки, бо й донині – живиться ним наш нарід і збуджує ним свою історичну енергію» [12, с. 39]

Несприйняття представниками історіософії волюнтаризму тогочасної такої неприхильної до України дійсності і, як наслідок, бажання «вистрибнути» в іншу реальність з «правильними» першовитоками приводить Маланюка навіть до побудов на рівні світовідчуття особистої «середньовічної» ідентичності.

Саме історичні образи середньовічної Русі допомагають у сучасності формувати українську національну самосвідомість: «І коли нині несвідомі маси побачать воскресші постаті героїчно-могутнього минулого, коли перед їхніми очима проллється червоне золото Княжої Доби, загоряться зоряні заграви візантійських мозаїк, підведеться могутній привид Володимира Великого на злотобаннім тлі стольного Києва, Києва – «матері городів руських», Києва – дійсно III Рима, то тоді маси без «метеликів», без «в боротьбе обретеш» і без «відозв» – стануть дійсно назавжди свідомими» [10, с. 284].

За Олегом Ольжичем, вченим, поетом, а з 1937 року ще й очільником культурно-освітньої референтури Проводу українських націоналістів (ПУН), щоб українська нація існувала й надалі, вона повинна усвідомити себе історично. В статті «Українська історична свідомість» (1941) початки такого усвідомлення себе й витоків свого історичного шляху він вбачає в тій же епосі середньовічної Русі. Як і в Донцова Русь – це первинне вмістилище прикладів, ідей, цінностей, що мають характеристики архетипів і заповідаються нею для сучасності.

Варязство започатковує на Русі феномен мілітарного світогляду, який породжує лицарську етику й чесноти: «Мілітаристичний світогляд ушляхетнює життя, покликаючи в ньому: відвагу, мужність, вояцьку товарицькість, почуття вищого обов'язку і честі» [14, с. 251]. Потім ці чесноти передаються в наступні історичні епохи, наприклад, до епохи «війська запорізького».

Соборність українських земель Олег Ольжич виводить також з точки початку – середньовічної Русі [14, с. 245]. Ідеал соборності потім передається козацькій добі, хоча українській нації тоді так і не вдалося злитися в «єдине тіло». І, врешті, цей ідеал спрацьовує на деякий час в добу національно-визвольних змагань 1919 р. – «Од нині во єдино...» [14, с. 247].

Ще одним із основних архетипів, які передає доба Русі наступним поколінням українців є ідея Слави. Ольжич наводить багато прикладів з давньоруських літописів, щоб проілюструвати наявність цієї складової героїчного світогляду. Потім ідеал Слави переходить до козацької доби («козацька слава»), далі – до XIX століття і, врешті, пов'язується з революційними подіями 1917 року («Слава Україні!»).

Як і у Вассіяна, у Ольжича важливим елементом життєздатності нації виступає наявність імперіалістичної складової її політичного життя: «нація, що замикається у своїх межах, не тужить за духовою і державною експансією, не

знає імперіалістичної тенденції, – нація нежива» [14, с. 247]. І, знову ж, первинні джерела імперіалізму Ольжич відшукує в політичній історії Русі. Він твердить, що реалізація імперіалістичного ідеалу найповніше проявилася саме в цю добу, бо «імперіальний ідеал ніколи не покидав нації, що створила свого часу найбільшу і наймогутнішу європейську імперію, від Юр'єва до Ярослава й Тмутаракані, опановуючи Каспій і Чорне море, зводячи бої від Білої Вежі до Кракова, Опави і Братислави і від Німану до Переяславця і Доростола» [14, с. 247]. Звідси у правих інтелектуалів, у їхній поезії й публіцистиці, постійно присутні й варязька Русь, і князівські походи, і мотиви імперського Риму, й образ Олександра Македонського, й апелювання до абстрактної імперської сили в європейській культурі та історії.

Ось так за Олем Ольжичем і усвідомлює «себе історично Українська Нація. Вкрита маєстатом суверенности, на своїй укоханій батьківщині, відчуваючи свою нерозривну єдність прагне вона духової і силової експанзії, ховаючи в собі завжди потенціал імперії» [14, с. 256].

Висновки. Таким чином, образ Середньовіччя реконструюється в націоналістичній ідеології як «золотий вік» української історії, зразковий архетип державності, соціальної ієрархії і моральних цінностей. Водночас він служить основою для консолідації нації і моральною опорою у часи кризи. Українські націоналісти приймають ідеї «нового середньовіччя», що були популярні в Європі 1920–30-х років, переосмислюючи середньовічні моделі влади, ідеали лицарства, кастової структури суспільства (в розумінні Донцова) та духовності (в акценті Вассіяна і Маланюка) для сучасних потреб боротьби за національну державність.

Література

1. Баган О. Р. Естетикі і поетика вісниківського неоромантизму: дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 – українська література. Львів, 2002. 192 с.
2. Вассиян Ю. До головних засад націоналізму. *Розбудова нації*. Прага, 1928. Ч. 2. С. 33–42.
3. Вассиян Ю. Завдання української історіографії // Ю. Вассиян. Суспільно-філософські нариси. Чикаго, 1958. С. 31–39.
4. Вассиян Ю. Степовий сфінкс // Ю. Вассиян. Твори. Т. 1: Степовий сфінкс. Торонто: Євшан-зілля, 1972. С. 49–80.
5. Вассиян Ю. Простір між Москвою і Візантією // Ю. Вассиян. Твори. Т. 1: Степовий сфінкс. Торонто: Євшан-зілля, 1972. С. 81–106.
6. Донцов Д. Де шукати наших історичних традицій // Д. Донцов. Де шукати наших історичних традицій; Дух нашої давнини. К.: МАУП, 2005. С. 25–136.
7. Донцов Д. Дух нашої давнини. Дрогобич: Відродження, 1991. 342 с.
8. Загребельний І. Історіософські візії Середньовіччя в есеїстиці Дмитра Донцова. *Вісниківство: літературна традиція та ідеї*. Дрогобич: Посвіт, 2012. Вип. 2. С. 60–68.
9. Листи Є. Маланюка до Ю. Липи. *Дзвін*. 1997. № 11–12. С. 101–105.
10. Маланюк Є. Ідеї й дії // Є. Маланюк. Вибрані твори. Київ: Смолоскип, 2017. С. 275–284.

11. Маланюк Є. Шкіци до типології культур. *Вісниківство: літературна традиції та ідеї*. Дрогобич: Коло, 2009. Вип. I. С. 312–321.
12. Маланюк Євген. Нариси з історії нашої культури. К.: Обереги, 1992. 80 с.
13. Новаліс (Фрідріх фон Гарденберг). Християнство або Європа / пер. з нім. О. Фешовця // Мислителі німецького Романтизму. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. С. 306–324
14. [Ольжич Олег] Кардаш Д. Українська історична свідомість // О. Ольжич. Незнаному воякові. Заповідане живим. К.: Фондація імені О. Ольжича, 1994. С. 242–255.
15. Сам Н. Український міт // О. Ольжич. Незнаному воякові. Заповідане живим. К.: Фондація імені О. Ольжича, 1994. С. 256–264.
16. Якимович О. Художня концепція Середньовіччя в поезії Євгена Маланюка. *Вісниківство: літературна традиції та ідеї*. Дрогобич: Посвіт, 2012. Вип. 2. С. 192–198.
17. Эксле О. Г. Культурная память под воздействием историзма. История как историческая культурология / пер. с нем. М. А. Бойцова. *Одиссей: Человек в истории*. Москва, 2001. С. 176–198.

References

1. Bahan O. R. Estetyki i poetyka visnykivskoho neoromantyzmu: dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.01.01 – ukrainska literatura. Lviv, 2002. 192 s. [in Ukrainian].
2. Vassiiian Yu. Do holovnykh zasad natsionalizmu. Rozbudova natsii. Praha, 1928. Ch. 2. S. 33–42 [in Ukrainian].
3. Vassiiian Yu. Zavrannia ukrainskoi istoriohrafii // Yu. Vassiiian. Suspilno-filosofichni narisy. Chykahe, 1958. S. 31–39 [in Ukrainian].
4. Vassiiian Yu. Stepovyi sfinks // Yu. Vassiiian. Tvory. T. 1: Stepovyi sfinks. Toronto: Yevshan-zillia, 1972. S. 49–80 [in Ukrainian].
5. Vassiiian Yu. Prostir mizh Moskvou i Vizantiu // Yu. Vassiiian. Tvory. T. 1: Stepovyi sfinks. Toronto: Yevshan-zillia, 1972. S. 81–106 [in Ukrainian].
6. Dontsov D. De shukaty nashykh istorychnykh tradytsii // D. Dontsov. De shukaty nashykh istorychnykh tradytsii; Dukh nashoi davyny. K.: MAUP, 2005. S. 25–136 [in Ukrainian].
7. Dontsov D. Dukh nashoi davyny. Drohobych: Vidrozhennia, 1991. 342 s. [in Ukrainian].
8. Zahrebelnyi I. Istoriosofski vizii Seredniiovitchchia v eseistytsi Dmytra Dontsova. *Visnykivstvo: literaturna tradytsii ta idei*. Drohobych: Posvit, 2012. Vyp. 2. S. 60–68 [in Ukrainian].
9. Lysty Ye. Malaniuka do Yu. Lypy. Dzvin. 1997. No 11–12. S. 101–105 [in Ukrainian].
10. Malaniuk Ye. Idei y dii // Ye. Malaniuk. Vybrani tvory. Kyiv: Smoloskyp, 2017. S. 275–284 [in Ukrainian].
11. Malaniuk Ye. Shkitsy do typolohii kultur. *Visnykivstvo: literaturna tradytsii ta idei*. Drohobych: Kolo, 2009. Vyp. I. S. 312–321 [in Ukrainian].
12. Malaniuk Yevhen. Narisy z istorii nashoi kultury. K.: Oberehy, 1992. 80 s. [in Ukrainian].
13. Novalis (Fridrikh fon Hardenberh). Khrystyianstvo abo Yevropa / per. z nim. O. Feshovtsia // Myslyteli nimetskoho Romantyzmu. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2003. S. 306–324 [in Ukrainian].
14. [Olzhych Oleh] Kardash D. Ukrainska istorychna svidomist // O. Olzhych. Neznanomu voiakovi. Zapovidane zhyvym. K.: Fundatsiia imeni O. Olzhycha, 1994. S. 242–255 [in Ukrainian].
15. Sam N. Ukrainyskyi mit // O. Olzhych. Neznanomu voiakovi. Zapovidane zhyvym. K.: Fundatsiia imeni O. Olzhycha, 1994. S. 256–264 [in Ukrainian].
16. Yakymovych O. Khudozhnia kontseptsia Seredniiovitchchia v poezii Yevhena Malaniuka. *Visnykivstvo: literaturna tradytsii ta idei*. Drohobych: Posvit, 2012. Vyp. 2. S. 192–198 [in Ukrainian].
17. Eksle O. H. Kulturna pamiat pid vplyvom istoryzmu. Istoriia iak istorychna kulturologiia / per. s nem. M. A. Boitsova. *Odissei: Chelovik v istorii*. Moskva, 2001. S. 176–198 [in Russian].